

■ А вы ведалі?

НЕ «ПСАЛТЫР», А «АПОСТАЛ»

3 якіх меркаванняў «чатырохсотлецьце» беларускага друку адзначалі ў... 1925 годзе

Гэта сёння ў Беларусі пра Скарыну і значэнне яго асветніцкай дзейнасці для нашага народа, якую інакш чым падзвіг і не называем, ведаюць усе. І юбілей ягонай першай кнігі адзначаем як нацыянальнае свята. Складана паверыць, што яшчэ сто гадоў назад імя Францыска Скарыны было для беларусаў фактычна невядомым...

А яно насамрэч так і было. Першая публікацыя пра Скарыну па-беларуску з'явілася ў 1909 годзе — гэта была невядомая замалёўка Сяргея Палуяна ў «Нашай ніве» пад назвай «Калі друкавалася першая беларуская Біблія». Замалёўка па сутнасці сваёй невядомая і ніякага адкрыцця для сучаснага чытача не змяшчае. Але адкуль Палуян, па сутнасці, сямнаццацігадовы юнак, няхай сабе і дошыць адукаваны, валодаў нават такой, з пункту гледжання сённяшняга невядомай, інфармацыяй?

— Палуян мог ведаць гэта з некалькіх крыніц, і тут мог прыкласці руку Вацлаў Ластоўскі, які тэмай вельмі цікавіўся і закахваў артыкулы на яе розным аўтарам, — тлумачыць намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі, скарыназнаўца **Алесь СУША**. — Дакладна вядома, што менавіта ён загадаў артыкул пра Скарыну Максіму Багдановічу. Вынікам стаў грунтоўны артыкул «Беларускае адраджэнне» — гэта быў своеасаблівы ўступ да тэмы ўласна кнігадрукавання, які можна лічыць пачаткам беларускай культуралогіі. Багдановіч, як вядома з дакументаў, напісаў артыкул і ўласна пра Францыска Скарыну. Гэта праца не была апублікаваная, рукапіс захоўваўся ў Інстытуце беларускай культуры, а потым у Акадэміі навук, але на гэты час яго месцазнаходжанне невядома, хутчэй за ўсё, ён быў знішчаны падчас вайны... Пісаў матэрыялы пра Скарыну і

Язеп Драздовіч напісаў партрэт Скарыны таксама да «чатырохсотлецьця», у 1925 годзе.

вядома толькі дата выдання «Апостала», заўважае Алесь Суша.

Навуковую канферэнцыю ў снежні 1925 года праводзіў Інбелкульт, і гэта было настолькі ярка, што нават гадавіна Кастрычніцкай рэвалюцыі святкавалася ў межах юбілею кнігадрукавання. Прайшла канферэнцыя на самым высокім узроўні, усё кіраўніцтва БССР прымала ў ёй удзел. Дзякуючы гэтаму падзея атрымала шырокі рэзананс у тагачаснай прэсе. Вынікам яе стаў зборнік «Чатырохсотлецьце беларускага друку» — комплексная праца некалькіх навукоўцаў. Тэмы даследавалі спецыялісты ў сваёй галіне. Уладзімір Пічэта напісаў артыкулы пра Полацкую зямлю ў часы Скарыны, пра беларускае адраджэнне, пра друк на Беларусі ў XVI—XVII стагоддзях. Мікола Шчакацін даследаваў гравюры ў скарынаўскіх выданнях. Язеп Воўк-Левановіч — мову яго кніг...

серпа і молата. А «Skoriniana» Уладзіміра Пічэты мае «ў галавах» і сонца з месяцам, і серп з молатам.

Пэўна, гэтка стылізаваная была прыём адцягвання ўвагі цэнзараў ад галоўнага — ад сапраўдных гравюр Скарынавых кніг, якія ў якасці ілюстрацыі да работы Мікалая Шчакаціна змешчаны ў вялікай колькасці і без «фоташопа» — на іх ва ўсёй красе і біблейскія героі, і рагаты нячыцік з хвастом, і светлы, з промнямі вакол, твар Хрыста...

Увогуле, тое, што святкаванне, звязанае з імем Скарыны, адзначалася на высокім дзяржаўным узроўні ў той час, як па краіне гуляў ваяўнічы атэізм, — факт, калі задумацца, унікальны... Бо Скарына, канешне, асоба, але якія кнігі ён друкаваў? Біблію! У тыя часы адно гэта слова выклікала адпаведную рэакцыю... Але ўвага на рэлігіі зусім не акцэнтавалася, звярталіся найперш да кніжнай тэмы. Асноўным пазышчам зрабілі асветніцтва Скарыны, што ў час барацьбы з непісьменнасцю было надзвычай актуальным.

Трэба сказаць, што «чатырохсотлецьце» адзначылі і па іншы бок мяжы — у Коўне, тагачаснай сталіцы Літвы, на грошы літоўскага ўрада Вацлаў Ластоўскі выпусціў зборнік «Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі». У 1926 годзе ён ужо вяртаўся ў СССР з тыражом гэтай кнігі, акурат пад святкаванне, бо яно пачалося ў канцы 1925 года і працягвалася ўвесь 26-ы... Быў аб'яўлены і конкурс сярод мастакоў (славуці партрэт Скарыны Язеп Драздовіч напісаў у 1925 годзе акурат для яго).

А ў савецкай Беларусі юбілей кнігадрукавання быў фактычна кульмінацыяй беларусізацыі. Да юбілею ў ленинградскага калекцыянера Камарніцкага купілі дзесцаць Скарынавых кніг. У 1925 годзе ў Мінску з'явілася вуліца імя Скарыны (перайменавалі Казьмадзям'янаўскую, яна была паміж Верхнім і Ніжнім горадам, цяпер не існуе). БДТ-3 паставіў п'есу Міхаіла Грамыкі, прысвечаную Скарыну, тэкст якой, на жаль, не захавалася да нашых дзён. У Полацку нават паставілі фундамент помніка, але сам помнік адліць не паспелі...

...А пасля насталі іншыя часы. Ужо ў 1927 годзе Вільгельм Кнорын, які ў той час быў першым сакратаром беларускай кампартыі, назваў Скарыну царкоўнікам, ледзь не манахам. Мінскую вуліцу вельмі хутка перайменавалі ў вуліцу Дзям'яна Беднага. Навукоўцы, што пісалі кнігу, ужо ў пачатку 30-х апынуліся ў ссыльцы ці лагерах...

Але для наступных пакаленняў засталася галоўнае веданне: у нас ёсць Скарына. У нас ёсць свая кніга на нашай мове, якую мы мелі нашмат раней, чым многія суседзі. Мы — еўрапейскі народ, які здаўна жыве ў прычыпамі асветы і гуманізму.

І гэта веданне — важкая нагода ўспомніць добрым словам тых, хто даў нам тое «чатырохсотлецьце». Успомніць акурат цяпер, калі 500-годдзе кнігадрукавання адзначаем на дзяржаўным узроўні як нацыянальнае свята.

Алена ЛЯЎКОВІЧ. alena@zviazda.by

Ілюстрацыя падпісана так: «Тройца» на адвароце загіалоўнага аркушу праскае Бібліі».

«МАЯ СКАРЫНІЯНА»

АДКАЗЫ НА ПЫТАННІ ДРУГОГА ТУРА

Мы наўмысна крыху зацягнулі з публікацыяй адказаў на пытанні другога тура, даўшы вам яшчэ крыху падумаць. І не памыліліся, бо некалькі пісьмаў атрымалі менавіта ў апошні тыдзень. Так, некаторыя пытанні ў нас «закручаныя», часам складаныя, але ж ніхто не абяцаў, што будзе лёгка. Да таго ж што за цікавасць разгадваць тыя, адказ на якія знойдзеш па першым «кلیку» ў сеціве, праўда?

Што ўдзельнікі віктарыны не да гэтага імкнуцца, відаць па вашых допісах. Памылкі, канешне, сустракаюцца, але іх няшмат. Так што барашка разгараецца не на жарт і вырашальным будзе трэці, апошні тур.

Яго пытанні мы прапануем вам на наступным тыдні. А пакуль звяртайце свае адказы на пытанні другога, і калі яны правільныя — вашы шанцы трапіць на бясплатную адмысловую экскурсію па Нацыянальнай бібліятэцы значна павялічваюцца.

1. Вядома, што ў Вільні Скарына друкаваў свае кнігі ў доме Якуба Бабіча. А хто быў гаспадар дома па родзе заняткаў?

Якуб Бабіч быў гарадскім бурмістрам.

2. У якой навуцальнай устаноўе змешчана гэта фрэска з выявай Францыска Скарыны?

Гэта фрэска змешчана ў Італіі, у мемарыяльнай зале Падуанскага ўніверсітэта, дзе Францыск Скарына ў 1512 годзе атрымаў ступень доктара лекарскіх навук.

3. Хто з беларускіх дзеячаў у 20-х гадах XX стагоддзя напісаў пра Скарыну наступнае: «Ваганне паміж Захадам і Усходам і шчырая непрыхільнасць ні да аднаго, ні да другога з'яўляецца асноўнаю адзнакаю гісторыі беларускага народа. Прыклад Скарыны, аб якім да гэтай пары няведама, хто ён быў такі, ці каталік, ці праваслаўны, і пэўна, што і той, і другі разам, адбівае гэтае з'явішча беларускага духу ў індывідуальнасці, у душы нашага першага інтэлігента».

Так называў Скарыну Ігнат Абдзіраловіч у сваім праграмным эсе «Адвечным шляхам».

4. Праз 350 гадоў пасля выдання, у 1867 годзе, пражскі «Псалтыр» Скарыны быў куплены рускім аматарам старадрукаў Хлудавым, і гэта дало падставу рускім навукоўцам паглядзець на асобу Скарыны і яго дзейнасць з новай цікавасцю. А дзе купіў Хлудаў такую рэдкую кнігу?

Як сведчыць Уладзімір Пічэта ў артыкуле «Skoriniana», змешчаным у кнізе «Чатырохсотлецьце беларускага друку», выдадзенай у 1926 годзе, «Псалтыр» купілі на Ніжагародскім кірма-

шы. Спасылаецца гісторык пры гэтым на работу А. Віктарава «Замечательное открытие в русском книжном мире», апублікаваную ў Маскве ў 1867 годзе.

5. Адзін з томікаў Скарынавых кніг, якія захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, асабліва цікавы — адразу некалькі выданняў першадрукара сплецены ў адзін пераплёт. Што гэта за выданне?

У такім арыгінальным пераплёце ў нас захоўваецца **Кніга Царстваў**.

6. Беларусі шырока адзначалі 400-годдзе беларускага кнігадрукавання?

У 1925-м.

7. У якім беларускім горадзе вышэйшая навучальная ўстанова носіць імя Францыска Скарыны?

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны.

8. На якой плошчы ў Полацку стаіць помнік Францыску Скарыну?

Помнік стаіць на плошчы Францыска Скарыны.

9. А дзе стаіць гэты помнік?

Помнік Францыску Скарыну ў Празе, у раёне Градчаны, быў устаўлены ў 1996 годзе. Вышыня яго разам з гранітным п'едэстам больш за два з паловай метры.

10. Пытанне ад Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Калі і дзе ўзнікла друкавая праца Скарынавай друкарня ў Вялікім Княстве Літоўскім?

Другая ў ВКЛ і першая на тэрыторыі сучаснай Беларусі друкарня з'явілася ў **Бярэці ў 1553 годзе**. Яна была арганізавана пад заступніцтвам Мікалая Радзівіла Чорнага, берасцейскага староства, віленскага ваяводы і канцлера Вялікага Княства Літоўскага.